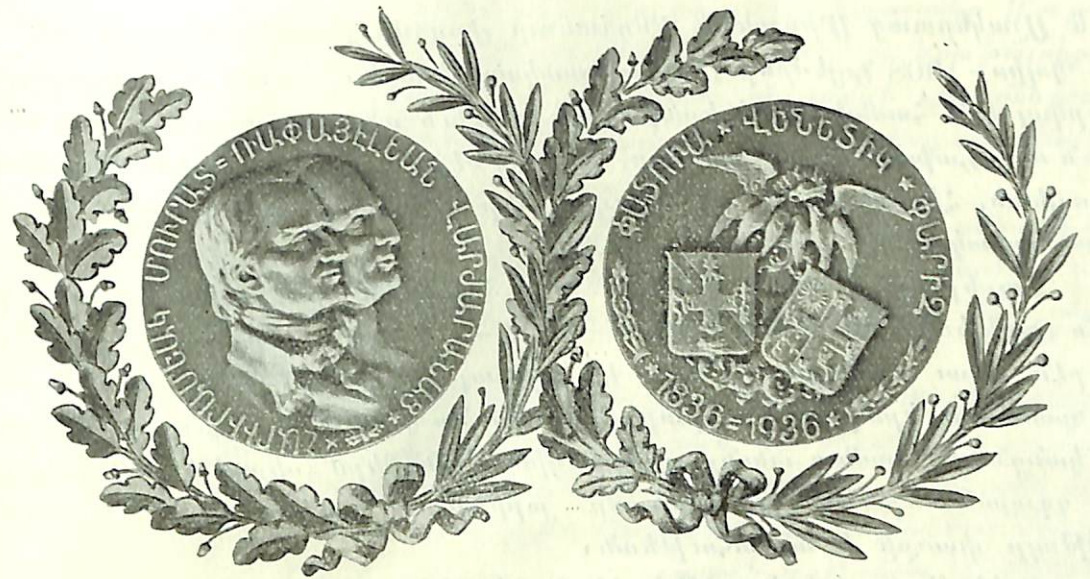

ԵՂՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ
ԲԱՐԵՐԱՐ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐՅԱՐԱՆԻՆ

1663-71

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ

ՎԱՐՅԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՅՈՒԵԼԵԱՆԸ

1836 — 1936

ԵՒ ԱՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

« ՀԱՐԱՏՈՒԹԻՒՆԻՆ փոխանակ աշխարհիս ունայն ինչերուն ցրուելու, ան-
ցեալին մէջ մեծանուն Հայեր՝ ՄՈՒՐԱՏ և ՌԱՓԱՅԷԼ՝ հիմնեցին երկու վարժա-
րաններ, երկու աղբիւր ուսմանց և բարեբաստութեան:

Ուսումն լոյս աշխարհիս, կանթեղ մը, որուն կը դիմէ ամէն փափաքող
զարգացման, բայց եթէ չի գտնուիր կանթեղին պահապան մը, լոյսին վրայ
հսկող մը, խաւարման վերադառնալն անտարակոյս է: Նախախնամութիւնը
վասն Հայ երիտասարդաց ուսումնական զարգացման՝ կանգնեց վենետիկոյ
Ս. Ղազարու վանքը, իբր քաջ պահապան սոյն աղբիւր ճշմարտութեան, այն
կանթեղին ուսմանց:

Երախտագարտ ըլլալու ենք ուրեմն անմահ ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԻ և Ս. ՂԱ-
ՋԱՐՈՒ ՎԱՆՔԻՆ »:

Այսպէս կ'արտայայտուէր շուրջ երեսուն տարիներ առաջ՝ հոգեկան բարձր
ձիւրբերով և ազգասիրութեամբ ձուլուած աղնուական գէմբ մը՝ Արամ Յ.
Երամ, Ծերակուտական Օսմ. Պետութեան, Մոզրատ-Ռափայէլեան Նախ-

ԲԱԶՄԱՂԷՊ ՅՈՒՍԵՒՆ - ԳԵԿՏ. 1936

կին Աշակերտաց Միոքսեան Դեղհանուր Ժողովի Առաջին Նիստին մէջ, ի կ. Պոլիս - 1908 Նոյեմբեր 1 - այն պատկառելի ակումբին մէջ՝ ուր հաւաքուած ներկայ էին համակ սէր և երախտագիտութիւն արտաշնչող՝ աւելի քան ութսուն մեր Նախկին Աշակերտները, և որոնց մէջ դուրս կը ցայտէին Աճէմեան, Եսայեան, Հէքիմեաններ, Հիւրմիւզեաններ և Սինապեաններ և դեռ շատ ու շատ պատկառելի անձնաւորութիւններ:

Բարերարեալ ազնիւ սրտերու նոյն ձայնն էր որ Հարիւրամեայ ոսկեղէն Յորեւեանի մեծ հանգրուանին - 1836 - 1936 - աշխարհիս բոլոր անկիւններէն եկաւ ծովացաւ մինչեւ Ս. Ղազար-Վենետիկ, ներբողելու համար այնքան մեծ երախտէքն ու բարերարութիւնը ՄԻԹԱՐԱՅ - ՄՈՒՐԱՏԻ - ՌԱՓԱՅԷԼԻ, և կանգնելու համար անոնց յիշատակին ամենաշեմ սիրով և ամենախորին և զգայուն երախտագիտութեամբ յօրինուած յաւերժական և անջնջելի կոթողը փառքի և անմահութեան:

Ոսկեղէն Յորեւեանը վենետիկեան ծիրանի արշալոյսի դիւթական և սրբտագրաւ գեղով և սրբութեամբ ծագեցաւ. անոր շառայներն իսկոյն ամբողջ աշխարհ տարածուեցան և յուզեցին այն հայ սրտերը՝ որ կը սիրեն պաշտամունքը Հայ Գրին և անմահութիւնն և երջանկութիւնը մեր Յեղին:

Կտակին դարաւոր ազգօգուտ ամենամեծ արդիւնքները՝ իրենց Բարերարներու փայլուն ապացոյցներով, Բարերարեալներու երախտագիտութիւնն ու սէրը և բարեկամ ու հիացող սրտերու ներբողը այնքան նուիրական ու սրբազան աւանդներ են՝ որ հարկ է խղճահարութեամբ և գուրգուրանքով կտակել մեր ապագայ սերունդներուն, որպէս զի անոնք ալ անբաժան երբեակին թանկագին օրինակներուն համեմատ՝ սորվին ապրիլ ու գործել յանուն և ի նպաստ Մարդկութեան, յանուն և ի նպաստ Հայ ազգութեան:

Ահա այդ դիտումով է որ կը հրատարակուի «ԲԱՋՄԱՎԷՊ»-ի շարքին ներկայ բացառիկ հատորը, որուն պիտի յաջորդէ Բ. Մաւ մը կամ Յաշեղուած մը՝ կարեւոր բաժիններով, ինչպէս պիտի տեսնենք:

Հարկ չենք տեսներ հոս անդրադառնալ և մատնանշել ՄՈՒՐԱՏԻ և ՌԱՓԱՅԷԼԻ բարոյական և ազգասէր տիպարներուն բացառիկ դիմագիծը, և ոչ զարմանալի և կնճոտ պատմութիւնը անոնց Բարեգործական-կրթական մեծ և նուիրական կտակներուն՝ իրագործուած Միութարեան Միաբանութեան դարաւոր անխոնջ և գիտակից գործունէութեամբ՝ արդիւնաբերութեան հետ այնքան բարեքներուն, որոնք Հայ Ազգին պատմութեան ամէնէն գեղեցիկ մէկ դրուագը կը կազմեն:

Ազգային կրթական զոյգ բարձրագոյն Հաստատութեանց պատմականն ու արդիւնաբերական շարժման մանրամասնութիւնները պիտի տեսնուին հատորիս մէջ՝ էջ առ էջ, նիւթերու դասաւորութեան ծրագրով մը՝ որ քիչ-շատ կը համապատասխանէ իրերու բնական կարգին:

Այսպէս՝ ամէնէն առաջ ընդարձակ յօդուածով մը կը նկարագրուի Բարերարներու կեանքն և իրենց կտակներու պատմութիւնը՝ վերջապէս փըր-

կուած Միութարեանց ձեռքով և իրագործուած անոնց նպատակը Մուրատեան և Ռափայէլեան վարժարաններու բացումով, հանդերձ երախտագիտութեամբ բարոյական - կրթական - գրական - ընկերական բիւրազդի պտուղներուն՝ զոր վայելեց Ազգը, սկսեալ առաջին շրջանաւարտներու միացեալ ազգանուէր և խանդոտ գործունէութենէն:

Բարձրագոյն վարժարաններուն հետ անհրաժեշտ հարկ էր ակնարկ մը նետել Միութարեան Միաբանութեան կրթական ընդհանուր գործին՝ զոր Արեւմուտքի և Արեւելքի մէջ կը կատարէ ան երկու դարէ ի վեր. ահա գլուխ մ'ալ այդ նիւթին շուրջ:

Այնուհետեւ կու գայ Նկարագիրը «Մուրատ-Ռափայէլեան» վարժարանի - տիպար մեր բարձրագոյն վարժարաններուն՝ իր բնական ու բարոյական առանձնաշնորհեալ միջավայրին շնորհիւ - կեանքը որ կը հղովի այդ սեմերէն ներս իր արտաքին ու ներքին, մտաւորական և բարոյական ծալքերով, ապա կարեւոր գլուխ մը՝ ուր կը բացատրուի կրթական Դրութիւնը զոր կը կիրարկեն ընդհանրապէս Միութարեանք իրենց վարժարաններուն մէջ՝ կազմելու համար Մուրատ-Ռափայէլեան կամ Միութարեան սանը՝ իր հոգեբանական գեղեցիկ ու բարդ յօրինուածքով:

Ընդարձակ բաժինով մը կը ներկայացուի Ազգային Մշակութային այն մեծ դերը՝ զոր կատարած են դաս առ դաս, խումբ առ խումբ Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին Սաներ, որոնցմէ ոմանց - աւելի կամ նուազ կարկառուններուն - ուրոյն դիմագիծը կը տրուի:

Կը յաջորդեն յետոյ Ազգային Գրական դէմքերու արժէքաւոր ընդհանուր Գնահատականներ մեր Յորեւեար վարժարաններուն մասին, ապա Գրական - քերթողական նմոյշներ մեր Նախկին Սաներէն՝ Պէշիքթաշեանէն մինչեւ մեր օրերու խոստումնալից նոր շրջանաւարտները: Ազնիւ հոգիներուն հանդէպ շնորհապարտ զգացումով կը հրատարակուին նաեւ բարեմաղթական նամակներն և հեռագիրները՝ ղրկուած Միաբանութեանս և կամ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի Տեսչութեան, ինչպէս նաեւ կարեւոր բանախօսութիւնները, ուղերձներն ու բաժակաճառերը՝ արտասանուած Յորեւեարական հանդէսներու շրջանին՝ ի Ս. Ղազար - Վենետիկ - Ազոլոյ:

Յաւարտ՝ պիտի տեսնուի դիւանական խղճամիտ և համբերատար աշխատութիւն մը՝ պատկերացնող հսկայ Համայնապատկերը Յորեւեար վարժարաններու Տեսչական կազմին, և այսպէս կը փակուի Ա. մասը ներկայ Յորեւեարական Յոշարձանին:

Բ. Մասին կամ Յաշեղուածին մէջ զետեղուած են միահամուռ նկարագիրները Յորեւեարական հանդէսներուն. կեդրոնականը՝ ի վենետիկ - Ս. Ղազար - Ազոլոյ, և Արտասահմանինը՝ Աղեքսանդրիա - Գահիրէ - Պուրթէ, որոնց վրայ պիտի աւելնան Սեւրի ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի շքեղ հանդէսները՝ որ տեղի պիտի ունենան 1937ի Յունիս ամսուն:

Ապա Մուրատի և Ռափայէլի օրինակին և թելադրութեան հետեւող

քանի մը նոր Բարերարներ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին, ինչպէս նաեւ ամբողջական ցանկը մեր այն Բարեկամներուն և նախկին ու ներկայ սաներուն՝ որոնք իրենց նուիրատուութիւններով ազնուօրէն նպաստեցին Յոբելինական հանդէսներուն և հրատարակութեանց ծախքերուն:

Հարեւրամեակին իբրեւ զեղեցիկ պսակ՝ պիտի զետեղենք նկարագիրը հիմնարկութեան և ծրագրին երկու վարժարաններուն՝ զորս բացաւ Մխիթարեան Ուխտս 1936ի աշունը, մին Աղեքսանդրիոյ և միւսը Հալէպի մէջ, այսպէս, թէեւ զոհողութեամբ, սակայն երջանիկ բախտով կարող ըլլալով ընդարձակել այդ հայաշատ կեդրոններուն մէջ իր կրթական ազգանուէր բարձր առաքելութիւնը՝ ազնիւ հրաւերով և աջակցութեամբը նոյն թեմերու Հայ կաթ. վիճակաւորներուն՝ Գերպ. Յակոբ Արքեպս. Նեսիմեանի և Գերպ. Գրիգոր Հինտիէի:

Ապա Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարաններու Աշակերտութեան ընդհանուր և ամբողջական ցանկին հետ պիտի տանք ամփոփ անդեկութիւններ շրջանաւարտներու Համալսարանական կազմակերպութեան, և անոր ինչպէս և դպրոցներու վրայ հսկող խնամակալներու կամ Ուսումնական ժողովի կազմին և գործունէութեան շուրջ, և հուսկ Յուշերու և Քրօնիկի բաժինը՝ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարաններու Հարեւրամեայ կեանքէն:

* * *

Պարտք ունինք հոս հրապարակաւ մեր ամենախորին շնորհակալութիւններն յայտնելու բոլոր անոնց՝ որոնք Յոբելինական հանդէսներուն մասնակցեցան՝ գրով, խօսքով, ներկայութեամբ և նուէրներով, և ամէնէն առաջ իտալական Պետութեան՝ Հարեւրամեայ իր մարդասէր և լայն խնամարկութեան և շնորհներուն համար հանդէպ Մխիթարեան Ուխտիս և մեր վարժարաններուն, հիներուն վրայ աւելցան նորերը՝ որ կրկնապէս երախտապարտ կ'ընեն զմեզ, ինչպէս մեր Յոբելեանի Նախագահութիւնը՝ զոր այնքան սիրով և յասուկ զնահատութեամբ յանձն առաւ Ն. Ս. Կ. Բարձրապատիւ ԻՇԽԱՆ ՖԵՐԻՏԱՆՏ ԴՈՒՔՍ ՃԵՆՈՎԱՅԻ, և գարձեալ «Ս. ՂԱԶԱՐ ԵՒ ՄԱՐԻՏԻՈՍ» հրամանատարութեան (Commanderie) կարգի բարձր շքանշանները՝ շնորհուած Մխիթարեան Միաբանութեանս ներկայ Ընդհ. Աբբաճօր ԳԵՐՊ. ՍՐԱՊԻՈՆ Վ. ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆԻ և իր նախորդին ԳԵՐ. Հ. ՅՈՎՀԱՆ Վ. ԱԻԳԵՐԵԱՆԻ:

Շնորհակալութիւն վսեմ. Ծիրանաւոր Ե. ԹԻՍՏԸՐԱՆԻ որ իբրեւ Քարտուղար Արեւելեան Ս. Ժողովի՝ այնքան մեծ փայլ տուաւ մեր հանդէսին իր բարձր ներկայութեամբ՝ բերելով մեզի Ս. Քահանայապետի օրհնութիւնն և իր հայրական սրտեռանդն քաջալերել:

Շնորհակալութիւն իտալիոյ վեհանձն և հայասէր մեծ ԴՈՒՔՍԻՆ, ինչպէս նաեւ Արտաքին Գործոց, Կրթական և Մամուլի ու Քարոզութեան Նախա-

րարներուն և Պետական բարձր պաշտօնեաներուն՝ իրենց ազնիւ աջակցութեան և զնահատանքներուն համար:

Շնորհակալութիւն Ֆրանսական Հանրապետութեան և Ակադեմիային որ նոյնպէս պատուեց Ուխտիս Ընդհ. Աբբաճայրն և Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը՝ Ֆրանսական Լեզուի և Մշակոյթի նկատմամբ մեր գործունէութեան զնահատութեան համար շնորհելով երկու հատ շքեղ ոսկի մետալ, որոնց պատկերն հոս կը հրատարակենք հաճոյքով:

Շնորհակալութիւն Ն. Ս. Աւետիս Արփիարեան Գերերջանիկ կաթողիկոսին որ այնքան փառաւորեց մեր Յոբելեանը իր բարձր նուիրակով՝ Գերպ. Յովհաննէս Արքեպս. Նազլեան Պատր. Ընդհ. փոխանորդով, որ նոյնպէս արժանի է մեր ամենախորին երախտագիտութեան:

Շնորհակալութիւն նաեւ Սլոն. Թորգոմ Սրբազանի և Վուսմապուհ Սրբազանի որ հաճեր էին իրենց ներկայացուցիչները զրկել՝ յանձին Տիար Թորոս Ծառմանեանի և Տիար Գառնիկ Բարունակեանի:

Շնորհակալութիւն ազնուական և սիրելի վեհեմիկ քաղաքին, որ շուրջ եօթնեակ դարերէ ի վեր կը շարունակէ իր սիրալիր և գուրգուրաւ ապնջականութիւնը հանդէպ Հայերուս. Շնորհակալութիւն իր բոլոր պաշտօնական անձերուն՝ կուսակալին, Քաղաքապետին և կուսակցական և զին-

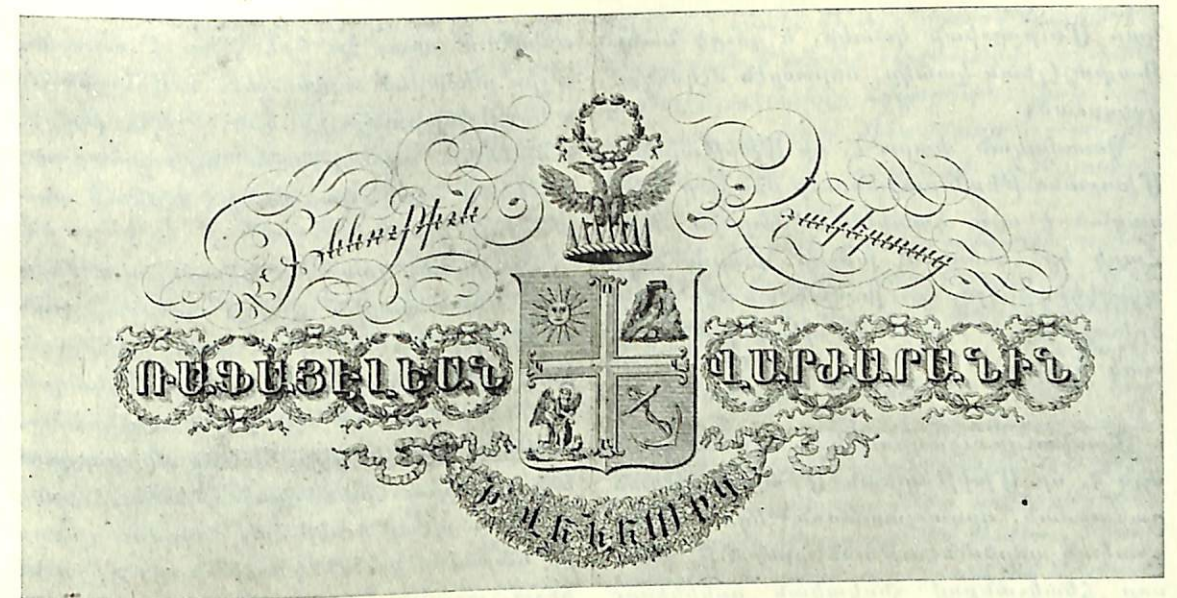
ուորական գլուխներուն, որոնք ամէնքն անխտիր այնքան սիրով պատուեցին
և փառաւորեցին մեր տօնը, մեր վարժարանը, Հայ Ազգը:

Սրտագին շնորհակալութիւն բոլոր մեր ազնիւ բարեկամներուն և ազ-
գակիցներուն՝ որ հեռուէն ու մօտէն վենետիկ հաւաքուած՝ իրենց ներկայու-
թեամբ աւելցուցին շուքն և խանդավառութիւնը Յոբելինական հանդէսնե-
րուն՝ վենետիկեան հիւրասէր և հայասէր ժողովրդեան խնդակից ցոյցերուն մէջ:

Յատուկ և խորին շնորհակալութիւն անոնց որ իրենց գրական թան-
կագին բաժինը բերին Յոբելեանի այս գրական Յուշարձանը պատուելով և
արժեքաւորելով, ինչպէս բեղուն գրիչ Պրն. Յ. Ճ. Սիրունի, Տիկին Ե. Շահնա-
զար, Պրն. Հայկ Աճէմեան, Պրն. Կ. Յ. Բասմաշեան, և Պրն. Ա. Զօպանեան,
որուն բարեհաճ թողլուութեան շնորհիւ հոս կը զետեղենք ընդարձակ էջեր
իր նրբարուեստ խորաքանդակ «Դեմքեր»էն, և Նախկին Սաներ՝ Սհարոն Տա-
տուրեան, Արամայիս Սրապեան, Հրաչ Քաջարենց, Ֆերապ, Սիմոնեան, Ա.
Խաչատուրեան, Յ. Դաւիթեան, եւն. Նոյնպէս յատուկ շնորհակալութիւն
Պրն. Յ. Աճէմեանի որ սիրայօժար ուղեց ինքը գեղադարձել այնքան ար-
տայայտիչ արուեստով թերթիս կողքը:

Խմբագրութիւնս կը ներկայացնէ իր ջերմ շնորհակալութիւնը Յոբելեա-
նիս հանդէսները կազմակերպող Հ. Քերոբէ վ. Զրաքեանի իբրեւ Նախագահ
Կեդր. Կարգադիր Յանձնախումբի և իր գործակից Հայրերուն, Մուրատ-Ռա-
փայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան և յանուն անոր հանդէսներուն
ներկայ յարգելի Պատուիրակութեան՝ Նախագահութեամբ մեր սիրելի և
ազնիւ բարեկամ Ա. Ալթունեանի, Միլանի Միութեան ներկայացուցիչ Տքթ.
Ն. Տէր Ստեփանեանի և Ե. Արզումանի: Վերջին և ջերմագոյն շնորհակալու-
թիւն մը Պրն. Խաչիկ Մ. Ալէմշահի, որ այնքան ջանքով և զոհողութեամբ
կազմակերպեց Յոբելեանին վենետիկ եկող ուխտաւոր Ֆրանսահայ բարե-
կամներն ու իր եղբայրակից Նախկին Սաները: Նոյնքան ջերմ և սրտագին
է մեր շնորհակալութիւնը երաժշտագէտ Պրն. Գուրգէն Մ. Ալէմշահի որ
Յոբելինական հանդէսներուն մէջ այնքան կարեւոր և մեծ դեր մը կատարեց
իր Կիլիկիա խումբի քաջավարժ և շնորհալի երգեցողութեամբ: Այդ ազնիւ
խումբին ալ մեր խորին գնահատութիւնն և շնորհակալիքը կարօտով անդամ-
մալ լսելու և տեսնելու հիացումը զոր առթեցին արուեստագէտ վենետիկե-
ացիներուն:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ԵԴՈՒՍԴԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

ՀԱՅՈՑ ազգը բազմաթիւ կտակարար
բարերարներ ունեցած է, բայց ասոնցմէ
երկուքը, Եղուարդ Ռափայէլ Ղարամեան
և Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեան, արժա-
նացել են յաւերժական յիշատակի և ան-
մահութեան անթառամ անուան: Անոնք
իրաւամբ բարձրացել են փառքի այդ պատ-
ուանդանին վրայ, վասն զի իրենց կտակ-
ներով հիմնուած գոյգ վարժարաններն ա-
մենէն աւելի տեւականներն եղան, և այդ
հաստատութիւններէն ելած աշակերտները,
շնորհիւ եւրոպական միջավայրի մէջ ստա-
ցած դաստիարակութեան, յաջողեցան զրա-
ւել ազգային և օտար շրջանակներու մէջ,
պատուաւոր դիրքեր, կերտելով իրենց բա-
րեյիշատակ բարերարներուն փառքի կո-
թողը:

Ռափայէլեան և Մուրատեան կտակները
ճնունդ առած են Ղարամեան և Սամուէ-
լեան գերդաստաններու և Միթիթարեան
Միարանութեան միջեւ հաստատուած բա-
րեկամական սիրոյ սեղանէ մը, բարոյա-
կան տեսանկիւ հաղորդակցութենէ մը, որ
տեւական կերպով սիրտ սրտի հետ կապե-
ր, հոգի հոգւոյ մէջ զուգաւորել էր:

Այդ դպրոցական կտակները գործ են
դրամի մարդոց և մտքի մարդոց համերաշխ
գործակցութեան: Անոնք անաշխատ ձեռք
բերուած չեն: Անոնք իրականացած են,
մէկ կողմէ, Ս. Ղազարու Հայոց վանքին
խոհական ու անշահախնդիր վարժունքով,
միւս կողմէ, անոր լիազօր պատուիրակին
անընկճելի կամքին ուժով: Առանց այդ
կամքին, այսօր գոյութիւն պիտի չունե-